

UZBEKISTAN

LANGUAGE & CULTURE

TIL VA MADANIYAT

ISSN 2181-922X

2023 Vol. 2

www.navoiy-uni.uz
www.uzlc.navoiy-uni.uz

O'ZBEKISTON

ISSN 2181-922X

O‘ZBEKISTON:

TIL VA MADANIYAT

UZBEKISTAN:

LANGUAGE AND CULTURE

2023 Vol. 2

**www.navoiy-uni.uz
www.uzlc.navoiy-uni.uz**

Alisher Navoiy nomidagi Toshkent davlat o'zbek tili va adabiyoti universiteti

Bosh muharrir: Shuhrat Sirojiddinov
Bosh muharrir o'rinbosarlari: Nodir Jo'raqo'ziev
Ziyoda Teshaboyeva
Mas'ul kotiblar: Ozoda Tojiboyeva
Sanjar Mavlyanov

Tahrir kengashi

Hamidulla Dadaboyev, Mustafo Bafoyev, Samixon Ashirboyev, Shodmon Vohidov (Tojikiston), Qozoqboy Yo'ldoshev, Farxod Maqsudov, Adham Ashirov, Zohidjon Islomov, Bahodir Karimov, Almaz Ülvi (Ozarbayjon), Shamsiddin Kamoliddin, Roza Niyozmetova, Aftondil Erkinov, Uzoq Jo'raqulov, Sulton Normamatov, Dilnavoz Yusupova, Murtazo Sayidumarov, G'aybulla Boboyorov, Dilorom Ashurova, Nozliya Normurodova, Odinaxon Jamoldinova.

Tahrir hay'ati

Nazef Shahrani (AQSH)	Abdulaziz Mansur (O'zbekiston)
Elizabetta Ragagnin (Italiya)	Timur Xo'jao'g'li (AQSH)
Ahmadali Asqarov (O'zbekiston)	Tanju Seyhan (Turkiya)
Isa Habibbeyli (Ozarbayjon)	Xisao Komatsu (Yaponiya)
Akmal Nur (O'zbekiston)	Alizoda Saidumar (Tojikiston)
Akrom Habibullayev (AQSH)	Nikolas Kantovas (Buyuk Britaniya)
Bahtiyar Aslan (Turkiya)	Akmal Saidov (O'zbekiston)
Emek Üşenmez (Turkiya)	Mark Toutant (Fransiya)

“O'zbekiston: til va madaniyat” jurnali – lingvistika, tarix, adabiyot, tarjimashunoslik, san'at, etnografiya, falsafa, antropologiya va ijtimoiy tadqiqotlarni o'rganish kabi sohalarni qamrab olgan akademik jurnal.

Jurnal bir yilda to'rt marta chop etiladi.

Jurnalning maqsadi – ko'rsatilgan sohalarga oid dolzarb mavzulardagi bahs-munozaraga undaydigan, yangi, innovatsion g'oyalarga boy, o'z konsepsiyasiga ega bo'lgan tadqiqotlarni nashr etishdir.

Ingliz, rus va o'zbek tillaridagi, shuningdek, boshqa turkiy tillarda yozilgan maqolalar qabul qilinadi. Iqtisodiy tahlillar hamda siyosatga oid maqolalar e'lon qilinmaydi.

Jurnalda kitoblarga yozilgan taqrizlar, adabiyotlar sharhi, konferensiyalar hisobotlari va tadqiqot loyihalari natijalari ham e'lon qilinadi. Mualliflar fikri tahririyat nuqtayi nazaridan farq qilishi mumkin.

Alisher Navoiy nomidagi Toshkent davlat o'zbek tili va adabiyoti universiteti.

O'zbekiston, Toshkent, Yakkasaroy tumani, Yusuf Xos Hojib ko'chasi, 103.

Email: uzlangcult@gmail.com
Website: www.uzlc.navoiy-uni.uz

Alisher Navo'i Tashkent State University of the Uzbek Language and Literature

Editor-in-Chief:

Shuhrat Sirojiddinov

Deputy Editors in Chief:

Nodir Jurakuziev
Ziyoda Teshabaeva

Executive secretaries:

Ozoda Tajibaeva
Sanjar Mavlyanov

Editorial board

Hamidulla Dadaboev, Mustafo Bafoev, Samikhan Ashirboev, Shodmon Vohidov (Tajikistan), Qozoqboy Yuldashev, Farhad Maksudov, Adham Ashirov, Zohidjon Islomov, Bahodir Karimov, Almaz Ülvi (Azerbaijan), Shamsiddin Kamoliddin, Roza Niyozmetova, Aftondil Erkinov, Uzoq Jurakulov, Sulton Normamatov, Dilnavoz Yusupova, Murtazo Sayidumarov, Gaybulla Babayarov, Dilorom Ashurova, Nozliya Normurodova, Odinakhan Jamoldinova.

Editorial Committee

Nazif Shahrani (USA)	Abdulaziz Mansur (Uzbekistan)
Elisabetta Ragagnin (Italy)	Timur Kozhaoglu (USA)
Ahmadali Asqarov (Uzbekistan)	Tanju Seyhan (Turkey)
Isa Habibbeyli (Azerbaijan)	Hisao Komatsu (Japan)
Akmal Nur (Uzbekistan)	Alizoda Saidumar (Tajikistan)
Akrom Habibullaev (USA)	Nicholas Kontovas (Great Britain)
Bahtiyar Aslan (Turkey)	Akmal Saidov (Uzbekistan)
Emek Üşenmez (Turkey)	Marc Toutant (France)

“Uzbekistan: Language and Culture” is an academic journal that publishes works in the field of linguistics, history, literature, translation studies, arts, ethnography, philosophy, anthropology and social studies.

The journal is published four times a year.

The purpose of the journal is to publish the results of the latest research that are rich in new, innovative ideas and has its own concept, which stimulates debate on topical issues in these areas.

The language of articles can be English, Russian and Uzbek. Other Turkic languages are also welcome. We do not publish economic analyses or political articles.

In addition to research articles, the journal announces book and literary work reviews, conference reports and research project results.

The authors' ideas may differ from those of the editors'.

Alisher Navo'i Tashkent State University of the Uzbek Language and Literature.

103, Yusuf Khos Hojib, Yakkasaray, Tashkent, Uzbekistan.

Email: uzlangcult@gmail.com

Website: www.uzlc.navoiy-uni.uz

MUNDARIJA

Lingvistika

Botir Elov, Shahlo Hamroyeva, Oqila Abdullayeva, Zilola Husainova, Nizomaddin Xudayberganov Agglutinatív tillar uchun pos teglash va stemming masalasi (turk, uyg'ur, o'zbek tillari misolida).....	6
--	---

Gültəkin Əliyeva Cümlədə konversiyanın sintaktik funksiyasi.....	40
--	----

Rafiqjon Zaripov Til menejmenti va tilni rejalashtirish tushunchalarining lingvosiyosiy yondashuvlari.....	57
---	----

Fizuli Mustafayev Kino dilində Azərbaycan toponimləri.....	69
--	----

Shodiya Rahimova O'zbek va ingliz tilshunosligida attributiv qo'shma so'z yoxud "bahuvrihi"larning o'rganilishidagi ba'zi muammolar.....	85
---	----

Adabiyotshunoslik

Gulbahor Ashurova Kichik nasriy asarlarda Alisher Navoiy siymosining talqin etilishi.....	97
---	----

Oyjamol Boboqulova Navoiy ijodida rind obrazi va estetik ideal masalasi.....	111
--	-----

CONTENT

Linguistics

Botir Elov, Shahlo Hamroeva, Oqila Abdullaeva,

Zilola Husainova, Nizomaddin Khudayberganov

The Problem of pos Tagging and Stemming for Agglutinative

Languages (turkish, uyghur, uzbek languages).....6

Gultekin Aliyeva

Syntactic function of conversion in a sentence.....40

Rafiqjon Zaripov

Lingvopolitical approaches to the concepts of language

management and language planning.....57

Fizuli Mustafayev

Azerbaijani toponyms in the language of cinema.....69

Shodiya Rahimova

Some problems in the study of attributive compound words or

"bahuvrihi" in Uzbek and English linguistics.....85

Literature

Gulbahor Ashurova

Interpretation of the character of Alisher Navoi in small prose works.....97

Oyjamol Bobokulova

The image of the rind and the issue of the aesthetic ideal in

Navoi's work.....111

ADABIYOTSHUNOSLIK
LITERATURE

Kichik nasriy asarlarda Alisher Navoiy siymosining talqin etilishi

Gulbahor Ashurova¹

Abstrakt

Alisher Navoiy sermahsul hayoti va ijodi bilan o'z davridanoq adabiy-tarixiy memuar asarlarning bosh qahramoni sifatida talqin etila boshlangan edi. O'tgan asrlar davomida bu asarlar buyuk shoir, xalqparvar fidoyi insonning hayot yo'li haqida saboq beruvchi ibrat maktabi vazifasini bajarib keldi. XX asr adabiyoti Alisher Navoiy hayotini badiiy talqin qilishda, xalq hayotiga yanada yaqinroq olib kirishda katta natijalarga erishdi. Navoiy haqida yaratilgan roman va drama keyingi asarlarga zamin yaratdi, ko'plab navoiynomalarning yaratilishini boshlab berdi. Mustaqillik davri hikoyachiligida Navoiy siymosining ochilmagan qirralarini kashf etishga intilgan yozuvchilardan biri Urfon Otajondir. Uning "Dilkusho bog'lar" nomli kitobidan o'rin olgan Hirot adabiy muhiti, adabiyot va san'at ahllari haqidagi hikoyalarida tarix badiiy talqinlarda o'z aksini topgan.

Mazkur maqolada Urfon Otajonning Alisher Navoiy obrazini kichik nasrda yaratish mahorati tahlil qilinadi.

Kalit so'zlar: *roman, drama, tarix, hikoya, esse, tarixiy shaxs, badiiy obraz, talqin.*

Kirish

O'zbek nasrida bugungi kungacha Alisher Navoiy obrazi yaratilgan asarlar talaygina. Ushbu kutubxonaning yuzaga kelishida o'zbek adiblarining juda katta qismi o'zlarining munosib hissalarini qo'shib kelishmoqda. Bular orasida ayrim hikoya va qissalar ham mavjud. XX asrning mustaqillikkacha bo'lgan davrida ham ularning barakali mehnatlari ulkan xazina sifatida namoyon bo'ladi. Bu xazinaning bunyod etuvchilari qatoriga Sadriddin Ayniy, Fitratdan

¹Ashurova Gulbahor Nurullayevna – filologiya fanlari nomzodi, dotsent, Alisher Navoiy nomidagi Toshkent davlat o'zbek tili va adabiyoti universiteti.

E-pochta: gulbahora777@gmail.com

ORCID ID: 0000-0001-6079-7814

Iqtibos uchun: Ashurova, G. N. 2023. "Kichik nasriy asarlarda Alisher Navoiy siymosining talqin etilishi". *O'zbekiston: til va madaniyat* 2: 97–110.

boshlab, adabiy ijodini o'tgan asrning 70-80-yillaridan boshlagan ko'plab qalam ahllarini kiritish mumkin. Mustaqillik davri bu doira chegaralarini yanada kengaytirdi. Bugungi o'zbek kitobxon Alisher Navoiy badiiy siymosi yaratilgan ulkan panoramaga yonma-yon turibdi. Adabiyotshunoslik fanining vazifasi mana shu yonma-yonlikni samarali hamkorlikka, kitobxon va navoiynoma turkumiga oid asarlar bilan birga yashashlari uchun amaliy yordam berishdan iborat bo'lib turibdi.

Mutafakkir adibimizning badiiy siymosi yaratilgan yagona roman va drama o'zbek xalqining Alisher Navoiy haqidagi tasavvurlari uchun bosh asos va omil vazifasini ado etdi. "Navoiy" romanida bosh qahramon sifatida tanlangan Alisher Navoiy, uning yonidagi o'nlab tarixiy shaxslar obrazlari talqini orqali o'sha davr ziddiyatlari, temuriyzoda shahzodalar, Husayn Boyqaro tevaragidagi saroy ahli, ulamolar, harbiy lashkarboshilardan tortib, san'at va ilm-fan homiylari va arboblari hayoti, kurashi, intilishlari bilan chambarchas bog'liqlikda tasvirlanganini ko'rish mumkin [Қўшжонов 1965; Каримов 2009; Мирзаев 2001].

Janr imkoniyatlaridan mahorat bilan foydalangan yozuvchi Navoiy shaxsining naqadar buyukligini aql-u idroki, ma'naviy olami ulkan insoniy qalbi timsolida anglata olgan. Daholik qudrati ila butun bir davr siyosati, davlat ravnaqi, ulus tinchligi va farovonligi, ilm-u ma'rifat ravnaqini ta'minlashga intilgan Navoiyday buyuk inson kechinmalari, o'y-xayollari, iztirob-u hasratlari, ijodiy faoliyati, quvonch-u yo'qotishlari tarixiy roman talablariga ko'ra ko'lamdor epik tasvirda jonlantirilgan edi. Shu sabab, "Navoiy" romani nafaqat yigirmanchi asr o'zbek nasrining, balki, butun adabiyotimizning durdona asari sifatida qadrli bo'lib qolgani tabiiy. Navoiy siymosi ta'siri davrlar osha yangi rakurslardan badiiy kashf etilayotgan bo'lsa-da, hanuz o'ziga xos adabiy-estetik muammo sifatida ijodkorlar diqqatini jalb etmoqda.

Urfon Otajon hikoyalarida Alisher Navoiy siymosi

Mustaqillik davri hikoyachiligi ham Alisher Navoiy badiiy siymosini yaratish yo'lida harakat qilmoqda. Ulug' mutafakkir va buyuk inson shaxsining ochilmagan qirralarini badiiy so'z qudrati bilan kashf etishga intilgan ana shunday yozuvchilardan biri Urfon Otajon bo'lib, uning "Dilkusho bog'lar" nomli kitobida bir qancha tarixiy hikoyalar o'rin olgan. Qator hikoyalarida XV asrning ikkinchi yarmidagi Hirot adabiy muhiti, adabiyot va san'at ahllari obrazi gavdalantirilgan.

“Ishq bog’i holati” hikoyasi 1499-yil voqealari bilan boshlanadi: “Bugun hazrat Alisher Navoiy Sulton Husayn oliy hazrat tarafidan Ansoriya ostonasining shayxi etib tayinlangani muno-sabati bilan Hirot ulug’lari, fozillarining duoyi fotihalarini olish uchun katta yig’in o’tkazdi.

Hazrat Alisher Navoiyni bu oliy maqom va martaba bilan Sayfiddin Ahmad Taftazoniy, ahli irshod jumlasidan Shayx Abu Said Purroniy, mavlono Kamoliddin Husayn Koshifiy, allomai zamona mavlono Fasihiddin Muhammad Nizomiylar muborakbod etdilar va duolar qildilar [Отажон 2007].

Bayonchilik ko’rinishidagi mazkur parchalarning zimmasiga yuklangan bir qator vazifalar bor:

1) ular muallif ko’zda tutgan ijtimoiy-ma’naviy muhit haqidagi tasavvurlarni hosil qiladi;

2) tarixiy haqiqat namunalari sifatida badiiy tasvirga ishonch ruhini singdiradi;

3) Alisher Navoiy siymosini boshqa tarixiy shaxslar qatoridagi mavqe va obro’yini yana bir marta tasdiqlash vazifasini ado etadi.

Agar asar tiliga e’tibor qaratilsa, muallifning voqealar bayonini bir maromda sokin, ravon nutq bilan tasvirlab borayotgani e’tiborni tortadi. Kitobxon ko’z o’ngida Navoiyning nuroniy chehrasi jonlanadi, qalbidan sizib chiqayotgan ilohiy nur jismini yoritib turganday tasavvur uyg’otadi. Bir qadar mahzun, o’ychan qiyofaga yashiringan ma’nolar, o’y-kechinmalar sababi hazrat Navoiy tilidan izohlanadi: “Tongga yaqin tush ko’ribmen. Makkai Munavvaraga, Baytulloh tavofiga borgan emishman. Karbaloda Sulaymon ismli bir mavlono benihoya nazokat va lutf ila uyiga taklif etibdur. Hovliga kirsak, vo ajab, rayhonlar ekilgan gulzor oldidagi supada hazrat Nizomiy, mavlono Lutfiy, Hofiz Sheroziy, mavlono Atoiy, mavlono Hoqoniy, hazrat Jomiy va yana men tanimagan ikki zot o’tiribdilar. Shul zamon mavlono Sulaymon uydan bir go’dakni ko’tarib chiqdi-da, bolani hazrat Nizomiyga berib: “O’g’limiz Muhammad bugun bir yoshga to’ldi, duo qilsalar,” dedi. Hazrat Nizomiy bolaning peshonasidan o’pib, mavlono Lutfiyga berdilar. Mavlono Lutfiy ham uning peshonasidan o’pib, duo bilan mavlono Xoqoniyga berdilar..” [Отажон 2007, 63].

Kitobxon ko’z o’ngida jonlangan manzara ortida ulkan ma’no yashirin: hazrat Navoiyning tushlarida ulug’ zotlardan duo olgan bolakay bo’lg’usi buyuk shoir Fuzuliy ekani haqida qisqa izoh berilgan. Ajib karomatli tush qay darajada tarixiy haqiqat

ekani kitobxon uchun noma'lum, ammo yozuvchi tush motivini kiritish orqali ruhan yaqin insonlar ikki olamda ham hamkor, fikrdosh, suhbatdosh bo'lishlarini ta'sirchan chizib bera olgan. Ulug'lar duosini olgan bo'lg'usi so'z san'atkorining hayot va ijod yo'li yorqinligi o'ziga xos tarzda izohlangan. Kitobxon ko'z o'ngida Navoiy siymosi keksalikka xos nuroniy, jiddiy, mulohazakor qiyofada namoyon bo'ladi. Ta'kidlash kerakki, Urfon Otajon ushbu tush lavhasining asosini Navoiy ijodidan olgan, ya'ni Navoiy o'z "Xamsa"sining yakunida Nizomiy, Xusrav kabi buyuk ustoz shoirlar bilan uchrashganini tasvirlagan. Faqat u yerda voqealar rivoji va tafsilotlar boshqacharoq.

Hikoya muallifi xat-noma motividan ham foydalanadi. Sulton Husayn Boyqarodan kelgan nomani o'qib, hayajon tuyg'ularini tuygan Navoiyning chehrasi yozilajak g'azal baytlari kabi haroratli, serma'no. Husayn Mirzodan kelgan nomaga ilova qilingan g'azalga musaddas bog'lab yozgan yangi g'azali esa muallifi ruhiyatini ochib berish vositasiga aylangan:

*Ishq zor etti xaloyiq ibtilosidin meni,
Har zamon bor ta'magir muhlik adosidin meni.
Hajr xud kuydurdi dardi bedavosidin meni,
Ham o'lum qilg'ay xalos oning jafosidin meni.
Ey ajal, ozod qil hijron balosidin meni,
Bir yo'li qutqar ulusning mojarosidin meni*

[Отажон 2007, 62].

Shu tariqa, Urfon Otajon Navoiy haqidagi tasvirlarni yaratishda Navoiyning ijodidan, undagi turli epizodlardan mahorat bilan foydalanadi, ularni o'z ijodiy niyati kelib chiqib yangicha talqin etadi.

"Rustami doston surati" nomli hikoya buyuk iste'dod egasi musavvir Kamoliddin Behzodning o'n to'rt-o'n besh yoshlik surati tasviri bilan boshlanadi. "...injl arig'i qirg'og'ida muylabi endi sabza ura boshlagan xushsurat yigit uzoq-uzoqlarga tikilib o'tiribdi". Hikoyada chinakam iste'dod egalarining ijod onlaridagi sirli holati nogahoniy his-hayajonlar tug'yoni ta'sirida yaratilgan hayratli san'at asarining dunyoga kelish tarixi yoritilgan. Mirak naqqosh, Pir Sayid Ahmad Tabriziy, Abdurahmon Jomiy, Alisher Navoiy, Husayn Boyqaro kabi buyuk zotlar tarbiyasidan bahramand bo'lgan Kamoliddin Behzod obrazi hikoyada o'ziga xos talqin etilgan. Muallif obrazlarda o'z xayollari, kechinmalarini suratlantirar ekan, epik bayon usulidan foydalanadi. Ayrim voqealarga matn ortidan izoh beradi.

Hikoyaning dastlabki qismlari istisno qilinsa, keyingi

qismlarda badiiy emas, ko'proq ilmiy-ommabop uslub ustuvorlik qila boshlagan. Bu hikoya ruhiga ijobiy emas, salbiy ta'sir ko'rsatgan. Muallif fakt va tafsilotlar bosimi ostida qolib ketgan.

Rus adabiyotshunosi Aleksandr Seytlinning quyidagicha ifodasi bor: "tarixiy belletristika muallifi manbalarni har tomonlama o'rganishga vaqt va kuchini sarflash uchun qizg'ongan holatlarda uning obrazlari ham badiiy jihatdan kambag'al bo'lib qoladi" [Цейтлин 1968, 109]. Bu mulohazalarni o'zbek adabiyotidagi ayrim nasriy asarlarga nisbatan ham qo'llash o'rinli bo'ladi.

Voqealar bayoniga berilish "Tafarruj" hikoyasida ham ko'zga tashlanadi. Hikoya 1487-yilning bahor oyi tavsifi bilan boshlanadi:

"Hirot. Dorusaltana bu bahor ham g'oyat go'zal, "Xuroson kelini" degan shoirona nomiga munosib ko'rk kasb etgan: Bog'i Safid, Bog'i Zog'on, Bog'i Jahonoro, Bog'i Nav, Xiyobon, Taxti safarda yashnagan bulbullar basma-bas xonish qiladilar. Yurt tinch, raiyat farovon. Bir necha kundan beri ko'ngli g'ash Sulton Husayn Boyqaro hech kim kutmaganda ahli saroy, harami bilan taxti safarga saylga chiqdi" [Отажон 2007, 80-81].

Sulton Husayn Boyqaro bilan hazrat Jomiy uchrashuvi, ularning huzurbaxsh suhbatlari; Boyqaroning Navoiy haqidagi o'y-xayollari, sog'inch tuyg'ularining ham yoritilishi hikoyada bayon usulida berilgan.

"Noyob sovg'a" hikoyasida ham mashhur musavvir, noyob iste'dod egasi Kamoliddin Behzod obrazi yangicha talqin etilgan. Uning podshoh Husayn mirzoning Bog'i Jahonorodagi saroyida hayajon ila o'tirishi; podshoh va oliy majlis ahliga Amir Temur suratini taqdim etish chog'idagi hayajoni kitobxon ko'z o'ngida jonli gavdalanadi. Majlis ishtirokchilari ichida Alisher Navoiy ham bor. Hikoyada Navoiy obrazi epizodik tarzda namoyon bo'ladi: goh iste'dod egalariga homiy, goh fikrdosh, tuyg'udosh, goh Boyqaro va boshqa fozillar davrasida tasvir etiladi.

"Fitna" hikoyasi voqealari esa bevosita Navoiyning horg'in va mahzun qiyofasi tasviri bilan boshlanadi. Mahzun kayfiyat Sulton Husaynni Zahiriddin Muhammad Bobur mirzoga cherik ila yordam berishga ko'ndira olmagan tufayli ekani ayonlashadi. Yozuvchi tarixiy voqealarning sabab-oqibatlarini – Husayn Boyqaroning Bobur Mirzo iltimosini rad etib, Shayboniylarga qarshi madad kuchini berishdan bosh tortish oqibatlarini Navoiydek yetuk arbob va aql-zakovat egasi chuqur tushungani uchun aziyat chekkanini mantiqan asoslay olgan.

Albatta, Navoiy yashagan davr va zamonning ham o'ziga xos

ziddiyatli, murakkab tomonlari bo'lgan. Husayn Bayqaro davlat tepasiga chiqquncha Navoiy hayotidagi qiyinchiliklar, yosh shoir duch kelgan azob-uqubatlarni navoiyshunos olimlar qayta-qayta izohlashgan. Lekin shoirning keksalik paytidagi dard-u hasratlari ham haqiqatda yengil bo'lgan emas: u ayni qarilik chog'ida katta umidlar bilan bunyod etilgan davlatning tanazzuliga guvoh bo'lgan. Ayni damda, zodagonlarning ayni shu davrdagi uzoqni ko'ra olmay qolishlari oqibatida chiqarilgan hukm – xulosa nafaqat Bobur mirzo taqdiri, balki Boyqaro saltanati kelajagi qismatida fojiaiy o'pirilish yasagani tarixdan ma'lum.

Hikoyadagi Xadichabegim obrazi bilan tanishish muallifning an'anaviy qarashlarga bo'lgan mayl va rag'batini ko'rsatib turibdi. Xadichabegim ayni tarixiy haqiqatni harakatga keltiruvchi kuchlardan biri sifatida tanlangan va uning "makr-hiylalari" ta'siriga tushgan Boyqaroning holati, muhim siyosiy masalalarni hal etish chog'idagi ikkilanishlari asarda tabiiy ruhiy holatlarga bog'lab gavdalantirilgan.

Yozuvchining Shayboniyxon obraziga yondashuvi ham o'ziga xos. Uning Hirot tomon ot surishiga monelik qiluvchi kuchning Navoiy siymosida ko'rsatilishi ko'plab o'quvchilarning Navoiygagina emas, balki Shayboniyxonga ham mehrini tovlantiradi.

Navoiyning bevaqt vafotigina podshohdagi Hirot orzusini kuchaytiradi. Tarixdan Shayboniyxon siyosat bobida ancha ko'zi o'tkir shohlar toifasiga kirishi yaxshi ma'lum. Yozuvchi undagi bu xususiyatni Fitna obrazi vositasida badiiy reallikka aylantira olgan.

"Fitna" Shayboniyxon bergan laqab bo'lib, bu juvonning asl ismi Nozikoyim edi. U Andalusiyada tug'ilib, bundan sakkiz yil oldin Samarqandga ko'chib kelgan. Shayboniyxon Nozikoyimning favqulodda go'zalligi va oqila ayolligi uchun Nizomiy vasf etgan Fitna sharafiga shunday nom qo'ygan. Nozikoyimning eri Shayboniyxon bahodirlaridan biri bo'lib, Bobur mirzo va Shayboniyxon o'rtasida Andijon uchun bo'lgan kichik to'qnashuvda o'ldirilgan. Shundan beri Nozikoyimning Bobur Mirzoga adovati bor edi. Buni Shayboniyxon yaxshi bilgani uchun, Bobur Mirzoga putur yetkazuvchilardan ba'zilarini unga topshiradi. Bu ayolning husn-u latofatiga o'zi maftun bo'lsa-da, siyosiy fitnalarda foydalangani uchun haramiga kirgizmagandi. Nozikoyim nisbatan ozod va erka bo'lib, Shayboniyxonning Bobur Mirzoga qarshi kurashida fidoyi, nishonga bexato teguvchi qurol edi. Ayni to'qima obraz va u bilan bog'liq bu kabi tafsilotlar, albatta, yozuvchi ijodiy fantaziyasining mahsulidir.

Ayni mana shu davrda Bobur Mirzo Samarqanddan madad bo'lishiga ko'z tutar edi. Shayboniyxon kuch to'plab qamalga o'tmog'i mumkin. Husayn Boyqaro eng yaqin do'sti, ma'naviy suyangani tog'i Alisher Navoiydan judo bo'lgach, bir necha oy garang holda do'stining so'nggi iltimosini eslab, elchilarning Samarqandga yetib borgan-bormaganlarini surishtiradi. Zudlik bilan karvonni hozirlab Xoja Afzal boshchiligidagi elchilarni jo'natishga buyruq beradi. Shayboniyxon esa bu elchilarni qanday bo'lmasin to'xtatish chorasini ko'radi.

Voqealar mantig'ini buzmagani holda yozuvchi badiiy to'qimadan mahorat bilan foydalanadi. Fitna orqali Hirotidagi holat o'rganilib, Xadichabegimning podshohga ko'rsatajaki ta'siridan o'z maqsadi yo'lida foydalanish rejasi tuziladi. Kitobxon hikoya sarlavhasi ortidagi Bobur Mirzo tilidan keltirilgan epigraf ma'nosini chuqur anglaydi: "O'zini oqila tutar edi, vale beaql va purgo'y xotin erdi" [Отажон 2007, 47].

Voqealar Xadichabegim – Fitna uchrashuvlari tomon rivojlanib boradi. Xadichabegim ko'ngliga oralagan vahima ziddiyatli munosabatlar, Bobur Mirzoga nisbatan ishonchsizlik malika vositasida podshoh Husayn Boyqaro ko'ngliga ham g'ulu soladi. Qalbida qarama-qarshi tuyg'ular jo'sh urib, ehtiyotkorlik chorasini ko'rishga undaydi. O'z elchilarini Bobur mirzo saroyiga emas, Shayboniyxon huzuriga bitim tuzish uchun yuborishga qaror qiladi. Shu tariqa chiqargan noto'g'ri qarori o'zi bilmagan holda Samarqandning qamal qilinib, Shayboniyxon qo'liga o'tishi, Hirot taxtining ham xavf ostida qolishiga sabab bo'ladi.

Yozuvchi hikoya so'nggida tarixiy voqealarni qistirib o'tgan: bu voqealardan bir necha oy o'tib, Bobur Mirzo jangda Shayboniyxondan yengilib, Samarqand qal'asiga berkinadi; besh yil o'tib Sulton Husayn Boyqaro Shayboniyxonga qarshi yurish paytida vafot etadi. Yana bir yildan so'ng Hirot Shayboniyxon qo'liga o'tadi.

"Bobur va Behzod" hikoyasida ham Navoiy siymosi bilvosita tasvirlar tipiga kiradi. Uning asosiy qahramonlari sarlavhada aks etgan. Alisher Navoiy haqidagi tasvirlar bu yerda Boburning Hirot xotiralari sifatida qalamga olinadi: "Chuqurda o'tirib, laziz lahzalar, Hirotidagi nafis majlislar, bazmlarni xotirlaydi. Mavlono Behzodning Bog'i Jahonorodagi ijod uyida bo'lib o'tgan uchrashuv ko'z o'ngida jonlanadi: Shayx Sa'diy "Bo'ston"iga chizilmish suratlar. Sulton Husayn Mirzo suratlari. Mavlono Sharafiddin Ali Yazdiyning "Zafarnoma" siga va Hazrat Mir Alisher Navoiyning ulug'vor siymosi tasvir etilmish suratlar ayricha mehr ila chizilmish. "Bul suratlar

Ustod Behzodning hazrat Navoiyga bo'lgan benihoya ehtirom va hurmati timsolidir. Qo'linda aso tutgan Navoiyning bahor mavsumida bog' sayri chog'i tasvir etilmish surati chehrakusholik san'atining barkamol namunasi emasmi? Aning ta'rifida Hiri zariflari orasinda hanuz ajib rivoyatlar yurmish... Go'zal bog', anvoyi gullar Alisherbekning xushxulq atvoriga, chiroyli, rangin qushlar Navoiy navosiga, taboqdagi sochqi uchun qo'yilmish zarlar saxovatiga nozik ishoradek fikr beradur. Bundayin mukammal tasvirni Ustod Behzod qalamigina cheka olur" [Отажон 2007, 202-203].

Bobur Mirzoning xilma-xil hayotiy mashaqqatlar ham sinovlarni yengib o'tishda hayotning o'zidan olgan saboqlari qatori ulug' pirlarning ilohiy ruhiy madadi katta ma'naviy kuch vazifasini o'tagani hikoyada tasvirlangan voqealar ortidagi badiiy umumlashmadan anglashiladi. Tarixiy voqealar tasviriga singdirilgan o'ziga xos ishoralar Navoiy dahosi nafaqat o'z davri, balki kelgusi avlodlar uchun ham naqadar ulkan ma'naviy qudrat, ilohiy nur timsoli ekanligi Bobur Mirzo taqdiridagi tarixiy voqealarga bog'lab ifodalanadi.

Yozuvchi Urfon Otajonning "Dilkusho bog'lar" kitobiga jamlangan hikoyalar so'nggi yillar o'zbek tarixiy hikoyachiligini yangi obraz va talqinlar bilan boyitdi. Xususan, sohibqiron Amir Temur, Sulton Husayn Boyqaro, ulug' shoir va mutafakkir Alisher Navoiy va ularga zamondosh iste'dod sohiblaridan Kamoliddin Behzod singari adabiyotda yetarli darajada badiiy talqin qilinmagan qiyofalarning turfa ko'ngil olami o'n beshinchi asr ikkinchi yarmi Hirot madaniy muhiti tarixiy voqealari bilan bog'liqlikda talqin qilingan. Shayboniyxon obrazi haqida ham shunday deyish mumkin.

Yirik tarixiy shaxslar qiyofasi ortidagi rangin ruhiyat olami, qalb kechinmalari, o'y-xayollari har birining betakror surat va siyratlari manzarasini tasavvur etish imkonini beradi. Yozuvchi taqdimidagi jonli tasvir, go'zal chizgi, jozib manzaralar kitobxonni zavqlantiradi, o'ylatadi. Tarixiy voqealarning bilimdoni sifatida real epizodlar, aniq ro'y bergan hodisalar ortidagi sabab va oqibatlarini teran mushohada etib, ulardagi obrazlarning yashirin qirralarini kashf etishdagi badiiy mahorat kitobxon e'tiborini tortadi. To'qima obrazlarga oid voqealar tasviri hikoyalar syujetini tig'izlashtirib, kompozitsiyasiga ham o'ziga xos pishqlik bag'ishlaydi.

Q. Qahramonov Alisher Navoiyga atab bitilgan she'riy namunalarda har ikki yo'nalish – ham shoir obrazi yaratilgan, ham uning boqiyiligini ulug'lovchi asarlar ko'plab yaratilmoqda, –

deydi [Қаҳрамонов 2017, 83]. Bu mulohazalar shu davr nasriga ham to'la muvofiq keladi deyish mumkin. Chunki bu davr nasrida ham Navoiy siymosini badiiy tadqiq etish, shoir asarlarining barhayotligini anglash, shu asosda uni zimdan ulug'lashga intilish seziladi. N.Ahmedov ta'kidlaganidek, "O'tmishda yashagan buyuk tarixiy shaxslar hayoti va ijodining badiiy tadqiqi – bu bevosita tarixiy taraqqiyot talabi, insonlarning ruhiy ehtiyojlari tufayli amalga oshadigan g'oyaviy-estetik jarayon natijasidir" [Аҳмедов 2004, 3-4].

“Badia” hamda “esse”larda badiiy talqin masalasi

Kichik nasriy asarlar orasida anchagina “badia” hamda “esse” nomi ostida ham asarlar ham mavjud. Jumladan, Dadaxon Nuriyning “Azim chinorlar panohi (Badia-qissa, esselar)” kitobi badia-qissa va esselardan iborat. Unda Navoiy bilan aloqador bo'lgan ayrim ixcham lavhalar ham mavjud. Ular qiziqarli fakt va talqinlar bilan tanishishga, munosib xulosalarga imkon beradi. Ilk tanishuvdan keyingi asosiy xulosalar quyidagicha: adib Alisher Navoiy shaxsiyati bilan aloqador asriy shuhratning oddiy xalq o'rtasida ham, shuningdek, ziyolilar doirasida ham ancha ommalashganiga alohida urg'u bergan. Bu nomning ijodkorlar uchun har doim aziz va mo'tabar bo'lganini ta'kidlagan.

Mazkur kitobda, shuningdek, “Bo'riboy do'xtir” sarlavhasi ostida bir esse keltirilgan bo'lib, u shunday boshlanadi: “Bo'riboy tibbiyot oliygohiga kirish ilinjida bo'lgan bu yigit bilan katta shaharda kecha boshlagan musofirchilikning ilk kunlari tanishib kolganman. Toshkentning Qoratosh dahasidagi yolg'iz kekxa onaxonnikida ijarada turib, kirish imtihonlariga birga tayyorgarlik ko'rganmiz. Talabalik “unvoni”ni Parkentda, Bo'riboylarnikida nishonladik. O'shanda bu maskan ko'zinga xuddi adabiyot darsliklarida tasviri bosilgan Navoiy bobomiz tavallud topgan yurt — Hirot shahrining aynan o'ziga o'xshab ko'ringan. “Qishloq” (bu so'zimdanda oshnam bir oz ranjiganday bo'lib, Bobur Mirzo o'z davrida Parkentni “shahar” deb ataganini ta'kidlab, menga tanbeh bergandi)ning chiqar tomonini balanda qo'rg'on devoriga o'xshash tepalik o'ragan bo'lib, uning etaklarida shahar yastanib yotibdi. Bo'riboy hovlimizdagi balanda ayvondan turib qarasangiz, xuddi Hirotni ko'rganday bo'lasiz, derdi. Gapida jon bor ekan” [Нурий 2010, 39-40]. Bunda yozuvchining tasavvurlari qahramonlarga ko'chgandek, shu bois qahramonlar Navoiy ijodi, hayotining bilimdonlaridek tasavvur uyg'otadi.

Alisher Navoiyga bilvosita aloqalar fonida ham Navoiy

siymosini ulug'lash ochiq ko'rinadi. "Biz bilmagan Oybek" essesinde shunday holat ko'zga tashlanadi. Unda Oybekning "Navoiy" romani ustida ish jarayoni badiiy lavhadek tasvirlangan: "Biz zamonning ko'p alg'ov-dalg'ovli kunlaridan bexabar ikki talaba xuddi tushga o'xshab ketadigan, biroq bor haqiqatdan iborat Zarifa opaning hikoyasini tinglardigu beixtiyor ko'z oldimizda kutilmagan, tasavvur qilib ham ko'rmagan boshqa Oybek gavdalanib ketardi: mana, u tancha yonida qo'nishib o'tirib olib, kerosin chiroq yorug'ida davrimizning buyuk asari sifatida tan olinajak "Navoiy" romanini yozmoqda. Qahraton qish sovug'i bir amallab tiklab olingan ochiq ayvon yonidagi torgina xonani ham o'z domiga tortgan. Yozuvchining qalam tutgan qo'llari sovuqdan uvushib, o'ziga itoat etmay qoladi. Shunda u barmoqlarini labiga tutib, qalb harorati bilan ilqlik baxsh etadi. Yana yozishga kirishadi... Ozginadan keyin qalam oppoq qog'oz ustida beixtiyor to'xtab qoladi. Navqiron, endigina o'ttiz yetti yoshni qarshilayotgan Oybekda ortiqcha majol yo'q. U nihoyatda charchagan, ochiqqan ham. Doim yonida hamdam, hamnafas umr yo'ldoshiga biron yegulik bormi, deya iltijoli qarash qiladi. Urush qahatchiligi bu xonadonga ham allaqachon o'z ta'sirini ko'rsatgandi. Uy bekasi ko'zlarida paydo bo'lgan yoshni yashirish uchun o'rni-dan turib, tokchalarga qo'l yugurtirib chiqadi. Biron bo'lak qattiq non ham qolmagan. Xayriyat, hovonchada ozgina talqon hamda bo'z xaltada un yuqi qolgan ekan. Xurmachadan yarim qoshiqcha yog' chiqdi... Ulardan bitta kosa to'lar-to'lmas "issiq ovqat" tayyorladi. Oybek uch-to'rt qoshiq totinadi xolos, qolganini ertalab bolalar ichar, deb chetroqqa olib qo'yadi. Qo'llarini bir-biriga ishqab, barmoqlarini uqalab, yana yozishga tushadi" [Нурий 2010, 84-85].

Zarifa opaning hikoyasi tarzida keltirilgan mazkur parchada birinchidan, Oybekning asar ustidagi ish jarayoni, ayni o'sha paytdagi siyosiy, ijtimoiy-ma'naviy hayot holati yaxshi urg'ulangan. Qishning qahratoni hamda oilaviy sharoitning og'irligi, hatto oddiy oziq-ovqat tanqisligi sharoitida ijodkorning o'z ishiga berilib mashg'ul bo'lishi ostida uning shaxsiy xarakterini aniq va ishonarli tasvirlashdan tashqari hazrat Navoiyga bo'lgan buyuk muhabbati ham juda ta'sirli tarzda o'z aksini topgan. Hikoyaning davomida esa adib boshiga tushgan musibat – qora kunlarning ixcham tavsifi berilgan. Bunday lavhalarning bizning zamondoshlarimiz, ayniqsa, o'sib kelayotgan avlod uchun ham katta ijobiy tarbiyaviy ta'sirini inkor etish mumkin emas.

Bir qarashda Navoiy nomi shunchaki sanab o'tilganday tasavvur uyg'onadigan lavhalar ("Sarg'ish chakmon" essesi) mavjud

[Нурий 2010, 26]. Ayni mana shunday o'rinlar ham mutafakkir adibning millionlab qablarda abadiy qoluvchi inson qiyofasini gavdalantirishga o'zining munosib hissasini qo'shib turganini tan olishimiz to'g'ri bo'ladi. Ularda katta avlod ijodkorlarning Alisher Navoiy asarlariga, adibning shaxsiga bo'lgan mehr-u muhabbatlari o'ziga xos tarzda aks etgan.

Bu borada "Abdulla Qahhorning dutori" essesi yanada o'ziga xos. Unda Alisher Navoiy asarlarining ziyolilar o'rtasidagi mashhurliigi ham, adib dahosining ko'plab ijodkorlar boshini qovushtirib turishning o'ziga xos vosita va sababchisi ekani ham ko'rsatib berilgan. Ixchamgina lavhada "Qora ko'zum" g'azalining ijrosi, shu bahonada ikki buyuk ijodkor: Abdula Qahhor hamda Yunus Rajabiyning ijodiy hamkorliklari juda yoqimli va ta'sirchan shaklda tasvirlab berilgan.

Hikoya va esselar Navoiy siymosining o'ziga xos tasvirlar majmuasini yaratgani bilan e'tiborli. Ularda kichik lavhalar vositasida adibning hayoti va ijodi, uning yuksak insoniy fazilatlarini, shaxs va ijodkor sifatidagi keyingi davr avlodlarga, jumladan, ijodkorlarning shakllanishi va kamolotidagi ta'sir o'ziga xos tarzda ko'rsatib berilgan.

Xulosa

Mustaqillik davri nasridagi mavzular doirasida tarixda o'tgan buyuk mutafakkirlarga e'tiborning kuchayganligi ochiq seziladi. Ushbu jarayonda bu davr nasriy asarlarida buyuk ajdodlar qatorida Alisher Navoiyning badiiy siymosini yaratishga nisbatan alohida ijodkorlar qiziqish va mas'uliyat bilan yondashgani kuzatiladi.

Mustaqillik davri nasrida Alisher Navoiy obrazini yaratishda Urfon Otajon, Omon Muxtor, Asad Dilmurod, Isajon Sulton singari ijodkorlar ancha barakali mehnat qilishdi. Ular sirasiga "Dilkusho bog'lar" hikoyalarini, "Navoiy va rassom Abulxayr. Buyuk farrosh", "Pahlavon Muhammad", "Alisher Navoiy" romanlarini kiritish mumkin.

Navoiy obrazini yaratishga bag'ishlangan nasriy asarlarni birlashtirib turuvchi jihatlar ko'p. Ularning barchasi bir mavzuda yozilgan. Ularda u yoki bu tarzda Alisher Navoiyning o'ziga xos badiiy obrazi yaratilgan. Ularning barchasini nisbatan keng bo'lgan epik qamrov birlashtirib turadi. Adabiy qahramonlarning ijtimoiy-maishiy hayot faoliyatlariga berilgan urg'u ham umumiy mushtarak nuqtalardan birini tashkil etadi. Ayniqsa, Alisher Navoiy va Husayn

Boyqaro, Alisher Navoiy va boshqa tarixiy shaxslar doirasidagi jarayonlar tasvirida haqiqatga mumkin bo'lgan darajada tobora ko'proq yaqinlashishga harakat ochiq seziladi. Ular o'rtasidagi ayirmalar esa asar mualliflarning uslubiga xos jihatlarni ko'rsatishi bilan e'tiborga molik.

Hikoya va esselar Navoiy siymosining o'ziga xos tasvirlar majmuasini yaratgani bilan e'tiborli. Ularda kichik lavhalar vositasida adibning hayoti va ijodi, uning yuksak insoniy fazilatlari, shaxs va ijodkor sifatidagi keyingi davr avlodlarga, jumladan, ijodkorlarning shakllanishi va kamolotidagi ta'sir o'ziga xos tarzda ko'rsatib berilgan. Nasriy asarlar Alisher Navoiyning keng qamrovli faoliyatini nisbatan obyektiv, haqqoniy hamda badiiyatning asosiy talab va qonuniyatlariga mos bo'lgan adabiy asarlar, o'zbek adabiyotining mustaqillik davridagi munosib namunalari sifatida yuzaga kelgan.

Adabiyotlar

- Аҳмедов, Н. 2004. *Ўзбек адабиётида Алишер Навоий сиймосини талқин этиш муаммолари*. Филол фан. докторлик дисс. Тошкент.
- Цейтлин, Александр. 1968. *Труд писателя. Вопросы психологии творчества, культуры и техники писательского труда*. Москва: Советский писатель.
- Болтабоев, Ҳ. 2013. “Туркий тазкираларда Алишер Навоий сиймоси”. *Жаҳон адабиёти* 2: 170-174. Тошкент.
- Нурий, Дадахон. 2010. *Азим чинорлар паноҳи*. Бадиа-қисса, эсселар. Тошкент: «SHARQ» НМАК.
- Каримов, Н. 2009. *Ойбекнинг шоҳасари*. Ойбекнинг “Навоий” романига сўзбоши. Тошкент: Шарқ.
- Мирзаев, С. 2001. *Ҳаёт ва адабиёт*. Тошкент: Шарқ.
- Отажон, Урфон. 2007. *Дилкушо боғлар*. 1-китоб. Тошкент: Янги аср авлоди.
- Сирождидинов, Ш. 1996. *Навоий замондошлари эътирофида*. Самарқанд: Зарафшон.
- Қўшжонов, М. 1965. *Ойбек маҳорати*. Тошкент: Бадий адабиёт нашриёти.
- Қаҳрамонов, Қ. 2017. “Замонавий шеърятда Навоий образининг поэтик талқини”. *ТДПУ Илмий ахборотлари: илмий-назарий журнал* 1 (10): 83-85.

Interpretation of the character of Alisher Navoi in small prose works

Gulbahor Ashurova¹

Abstract

Prolific life and work of Alisher Navoi has been interpreted as the protagonist of literary-historical memoirs since his time. Over the past centuries, these works have served as model lessons about the life path of a great poet, patriot and devotee. The literature of the XX century achieved great results in the artistic interpretation of Alisher Navoi's life, bringing it closer to the life of the people. The novel and drama created about Navoi laid the groundwork for further works and started the creation of many Navoi novels. Urfon Otajon is one of the writers who sought to discover the undiscovered aspects of Navoi's character in the narrative of the independence period. History is reflected in artistic interpretations in his stories about the literary environment, literary and artistic people of Herat, which appeared in his book "Dilkusho Boglar".

This article analyzes the ability of Urfon Otajon to create the image of Alisher Navoi in short prose.

Key words: *novel, drama, history, story, essay, historical figure, artistic image, interpretation.*

References

- Ahmedov, N. 2004. *O'zbek adabiyotida Alisher Navoiy siymosini talqin etish muammolari*. Filol fan. doktorlik diss. Toshkent.
- Seytlin, Aleksandr. 1968. *Trud pisatelya*. Voprosi psixologii tvorchestva, kulturi i texniki pisatel'skogo truda. Moskva: Sovetskiy pisatel.
- Boltaboev, H. 2013. "Turkiy tazkiralarda Alisher Navoiy siymosi". *Jahon adabiyoti* 2: 170-174. Toshkent.
- Nuriy, Dadaxon. 2010. *Azim chinorlar panohi*. Badia-qissa, esselar. Toshkent: «SHARQ» NMAK.
- Karimov, N. 2009. *Oybekning shoh asari*. Oybekning "Navoiy" romaniga so'zboshi. Toshkent: Sharq.
- Mirzaev, S. 2001. *Hayot va adabiyot*. Toshkent: Sharq.
- Otajon, Urfon. 2007. *Dilkusho bog'lar*. 1-kitob. Toshkent: Yangi asr avlodi.

¹*Gulbahor N. Ashurova* – Associate Professor of Tashkent State University of Uzbek Language and Literature named after Alisher Navoi.

E-mail: gulbahora777@gmail.com

ORCID ID: 0000-0001-6079-7814

For citation: Ashurova, G. N. 2023. "Interpretation of the character of Alisher Navoi in small prose works". *Uzbekistan: Language and Culture* 2: 97–110.

- Sirojiddinov, Sh. 1996. *Navoiy zamondoshlari e'tirofida*. Samarqand: Zarafshon.
- Qo'shjonov, M. 1965. *Oybek mahorati*. Toshkent: Badiiy adabiyot nashriyoti.
- Qahramonov, Q. 2017. "Zamonaviy she'riyatda Navoiy obrazining poetik talqini". *TDPU Ilmiy axborotlari: ilmiy-nazariy jurnal* 1 (10): 83-85.

MAQOLA TAQDIM QILISH TALABLARI

O'zbekiston: til va madaniyat (O'zTM) – zamonaviy O'zbekiston (sobiq Turkiston) bilan bog'liq bevosita Markaziy Osiyo mintaqasini birlashtiradigan til, tarix, san'at, etnografiya, madaniyat va ijtimoiy fanlar sohalarini qamrab olgan ilmiy jurnaldir. O'zTM munozarali, zamonaviy, innovatsion, konseptual jihatdan qiziqarli, original mavzudagi ilmiy tadqiqotlarni nashr qiladi. Jurnal lingvistika, adabiyotshunoslik, tarjimashunoslik, din, falsafa, ilohiyot, fan, ta'lim, metodika, sotsiologiya, psixologiya, tarix, madaniyat, san'at, etnologiya, etnografiya, antropologiyaga oid ilmiy yo'nalishdagi maqolalar va taqrizlar hamda konferensiya hisobotlarini qabul qiladi.

I. Maqola taqdim etish uchun umumiy talablar

Qo'lyozmalar o'zbek, ingliz, rus, fors, shuningdek, boshqa turkiy tillarda ham qabul qilinadi. Agar muallif o'z maqolasini jurnalning muayyan sonida nashr ettirmoqchi bo'lsa, unda qo'lyozma jurnal nashridan kamida besh oy oldin taqdim etilishi lozim.

Qo'lyozmalar MS Word (.doc) formatida (uzlangcult@gmail.com) elektron pochta-siga yuboriladi. Iqtiboslar va izohlar uchun MS Word menejerini qo'llash mumkin.

Barcha qo'lyozmalar tahririyatga muallif (mualliflar) haqidagi qisqacha ma'lumot bilan taqdim etiladi.

Asosiy matn *Times New Roman* shrifti, 14 hajm, satr oralig'i 1 interval, hoshiyalar chapdan 3 sm, o'ngdan 1,5 sm, yuqori va pastdan 2 sm bo'lishi kerak.

Maqolalar *The Chicago Manual of Style, 16th Edition* formatida shakllantiriladi. Maqola matni 3 000–5 000 so'zdan iborat bo'lishi kerak.

O'zbek va ingliz tillarida 100–150 so'zdan iborat abstrakt (annotatsiya) va 5–10 so'zdan kam bo'lmagan kalit so'zlar (o'zbek va ingliz tillarida). Abstraktda maqolaning qisqacha mazmuni va dolzarbligi, tadqiqot natijalari aks etishi lozim.

Adabiyotlar ro'yxati 5 sahifadan oshmasligi kerak.

Kitobga taqriz (ingliz yoki boshqa tillarda bo'lishi mumkin) 1500 so'zdan oshmasligi talab etiladi.

Taqriz formati: 1) sarlavha: kitob nomi, muallif (mualliflar), nashr qilingan shahar: nashriyot nomi, nashr yili, sahifasi soni. Narxi, ISBN raqami, (qattiq/yumshoq muqova); 2) taqriz so'ngida: taqrizchining F.I.O., ish joyi, pochta manzili.

II. Maqola bo'limlarini rasmiylashtirish

Maqola nomi – normal harflarda, to'q bo'yoqda, 16 hajm.

Maqola nomi o'zbek va ingliz tillarida (agar maqola boshqa tilda yozilgan bo'lsa, maqola yozilgan til va ingliz tilida) beriladi.

Maqola kirish, asosiy qism bo'limlari va xulosadan tashkil topadi.

Maqola bo'limlari sarlavhasi – to'q bo'yoqda, 14 hajm.

III. Maqolada tarjimalardan foydalanish

Boshqa tillardagi matn yoki boshqa manbalar tarjimoni aniq ko'rsatilishi kerak. Agar matn maqola muallifi tomonidan tarjima qilingan bo'lsa, u holda "tarjima muallifniki"

shaklida beriladi.

Rasmiy nashrdan olingan tarjima-matn tahrir qilinmaydi.

Zarur holatda tarjima matnga sana, turli diakritik belgilar va boshqa elementlar kiritilishi mumkin.

Tarjima qilingan matn olingan manba nomi asl holicha beriladi. Zarur deb topilsa, uning nomi qavs ichida berilishi mumkin.

Geografik nomlar tarjima qilinmaydi va asl shaklida beriladi.

Tashkilotlar nomi tarjima qilinmaydi va asl shaklida beriladi.

Davr nomi rasmiy qabul qilingan shaklda beriladi.

IV. Ko'chirma va tarjima parchaning berilishi

Manbadan olingan ko'chirma parcha asosiy matndan 1 qator tashlab ajratiladi, satr oralig'i 1 interval, markazda, 12 hajmda yoziladi.

Ko'chirmaning tarjimasi qavs ichida () satr boshidan yozilishi kerak. Bunday ko'chirma *Times New Roman* shrift, 12 hajm, normal yozuvda beriladi.

V. Havola va izohlar berish

Manbaga havola matn ichida to'rtburchak qavsda [] beriladi. Havola qilingan manbalar bir nechta bo'lsa, ular nuqtali vergul (;) bilan ajratiladi.

Izohlar tegishli sahifa pastida, tartib raqami bilan joylashtiriladi.

VI. Qo'lyozma (toshbosma) manbalar va nashr etilgan asarlar bibliografiyasi

Bibliografiyada muallif yoki asar nomi satr boshidan, boshqa barcha qatorlari xatboshidan yoziladi. Adabiyotlar *bibliografiyada* o'zbek lotin alifbosi tartibida ko'rsatiladi.

VII. Qo'lyozma va toshbosma manbalar bibliografiyasi

Qo'lyozma yoki toshbosma manbalarni bibliografiyada o'zi yozilgan grafikada berish maqsadga muvofiq. Lotin alifbosidagi transliteratsiyasini berish ham mumkin. Ba'zan qo'lyozma asarning nomi muallif ismidan oldin yozilishi ham mumkin.

Muallif nomi. Ko'chirilgan asr (agar mavjud bo'lsa). Asar nomi. Qo'lyozma (toshbosma): saqlanayotgan joy, inventar raqam.

Xondamir. XV asr. Makorim ul-axloq. Qo'lyozma: O'zFASHI, № 742.

VIII.1. Kitoblar uchun

Bibliografiyada:

Familiya, ism. Nashr yili. *Kitob nomi*, Shahar: Nashriyot nomi.

Qudratullayev, Hasan. 2018. *Boburning adabiy-estetik olami*. Toshkent: Ma'naviyat.

Matnda kitobga havola:

[Familiya kitob nashr yili, sahifa raqami]

[Qudratullayev 2018, 99]

Agar bir muallifning bir yilda nashr qilingan kitoblaridan foydalanilgan bo'lsa, bibliografiyada kitobning nashr yili o'zbek lotin alifbosi harflari bilan ajratilib ko'rsatiladi.

Sirojiddinov, Shuhrat. 2011 (a). *Alisher Navoiy: manbalarning qiyosiy-tipologik, tekstologik tahlili*. Toshkent: Akademnashr.

Sirojiddinov, Shuhrat. 2011 (b). *O'zbek adabiyotining falsafiy sarchashmalari*. Toshkent: Akademnashr.

Matnda kitobga havola:

[Familiya, kitob nashr yili, sahifa raqami]

[Sirojiddinov 2011 (a), 99]

[Sirojiddinov 2011 (b), 67]

Ikki muallif tomonidan yozilgan kitobni bibliografiyada berish tartibi:

Familiya, Ism va Ism Familiya. Nashr yili. *Kitobning nomi*. Shahar: Nashriyot nomi.

Abdurahmonov, G'anijon, Alibek Rustamov. 1984. *Navoiy tilining grammatik xususiyatlari*. Toshkent: Fan.

Matnda kitobga havola:

[Familiya va Familiya nashr yili, sahifa raqami]

[Abdurahmonov, Rustamov 1984, 52]

Agar kitobning uch va undan ortiq mualliflari bo'lsa, bibliografiyada barcha mualliflarning ismlari to'liq yoziladi. Bunday kitobga havola qilinganda birinchi muallif ismi yoziladi va "boshqalar" deb ko'rsatiladi.

[Familiya va boshqalar kitob nashr yili, sahifa raqami]

[Vohidov va boshqalar 2010, 847]

Kitob yoki to'plam maqolasini bibliografiyada berish tartibi:

Familiya, ism. Nashr yili. "Maqola nomi." *Kitob yoki to'plam nomi*, Ism Familiya, Ism Familiya muharrirligida, maqola sahifasi raqamlari. Shahar: Nashriyot.

Abdug'afurov, Abdurashid. 2016. "Badoye' ul-bidoya"ning tuzilish sanasi". *XX asr o'zbek mumtoz adabiyotshunosligi*, Olim To'laboyev muharrirligida, 174–184. Toshkent: O'zbekiston milliy ensiklopediyasi.

Matnda kitob yoki to'plam maqolasiga havola:

[Familiya nashr yili, sahifa raqami]

[Abdug'afurov 2016, 176]

Elektron shaklda nashr qilingan kitoblar uchun:

Elektron kitobning bir nechta formati bo'lsa, bibliografiyada foydalanilgan format ko'rsatiladi. Elektron kitobning internet manzili (URL) hamda shu manba olingan sana ko'rsatilishi lozim.

Elektron kitobni bibliografiyada berish:

Familiya, Ism. Nashr yili. *Kitob nomi*. Shahar: Nashriyot nomi. URL. Foydalanilgan sana.

Mamatov, Ulug'bek. 2018. *O'zbekiston madaniyatida tarixiy janrdagi tasviriy san'at asarlari*.

Toshkent: Mumtoz so'z. <https://kitobxon.com/uz/catalog/sanat/>. 12.03.2019.

Matnda elektron kitobga havola:

[Familiya nashr yili, sahifa raqami]

[Mamatov 2018, 11]

Ikki muallif tomonidan yozilgan elektron kitobni bibliografiyada berish tartibi:

Familiya, Ism va Ism Familiya. Nashr yili. *Kitobning nomi*. Shahar: Nashriyot nomi. Internet adres (URL).

Sirojiddinov, Shuhrat va Sohiba Umarova. 2017. *O'zbek matnshunosligi qirralari*. Chikago: Chikago universiteti nashriyoti. <http://press-pubs.uchicago.edu/founders/>.

Matnda elektron kitobga havola:

[Familiya nashr yili, sahifa raqami]

[Sirojiddinov 2017, 19-hujjat]

VIII.2. Jurnal maqolasi uchun

Chop etilgan jurnal maqolasini bibliografiyada berish tartibi:

Familiya, Ism. Nashr yili. "Maqola nomi". *Jurnal nomi* jurnal soni: maqola sahifalari.

Mahmudov, Nizomiddin. 2013. "Termin, badiiy so'z va metafora". *O'zbek tili va adabiyoti* 4: 3 – 8. Toshkent.

Matnda jurnal maqolasiga havola:

[Familiya nashr yili, sahifa raqami]

[Mahmudov, 2013, 5]

Elektron jurnal uchun:

Elektron jurnal uchun jurnalning DOI manzili ko'rsatiladi. Agar DOI manzili mavjud bo'lmasa, internet adresi ko'rsatilishi kerak (URL). DOI – bu o'zgarmas ID bo'lib, internet tarmoqlarining elektron adreslari tizimiga ulangan, ya'ni manbani boshqaruvchi <http://dx.doi.org/> manzildir.

Elektron jurnal maqolasini bibliografiyada berish:

Familiya, Ism. Nashr yili. "Maqola nomi." *Jurnal nomi* jurnal soni: maqola sahifalari. DOI adres (yoki URL).

Aminov, Hasan. 2018. "O'zbekiston san'atida temuriylar siymosi". *O'zbekistonda xorijiy tillar* 2: 246 – 253. doi: 10.36078/1596780051.

Matnda maqolaga havola:

[Familiya nashr yili, sahifa raqami]

VIII.3. Gazeta yoki ilmiy-ommabop jurnal uchun

Gazeta yoki ilmiy-ommabop jurnal maqolasiga havola matn shaklida beriladi (masalan, Muhammadjon Imomnazarovning 27.02.2005dagi “O‘zbekiston adabiyoti va san’ati” gazetasida chop etilgan maqolasida aytilganidek...); odatda, bunday manbalar umumiy adabiyotlar ro‘yxatida keltirilmaydi. Agar keltirilsa, kitoblarga qo‘yiladigan talablarga asosan beriladi.

Agar onlayn maqolaga havola berilayotgan bo‘lsa, uning internet manzili (URL), maqola olingan sana ko‘rsatilishi kerak.

Gazeta yoki ilmiy-ommabop jurnal maqolasini bibliografiyada berish:

Familiya, Ism. Nashr yili. “Maqola nomi.” *Gazeta-Jurnal nomi*, nashr sanasi.

Imomnazarov, Muhammadjon. 2005. “Jomiy “Xamsa” yozganmi?.” *O‘zbekiston adabiyoti va san’ati*, January 25.

Matnda maqolaga havola:

[Familiya nashr yili, sahifa raqami]

[Imomnazarov 2005, 4]

Elektron gazeta yoki ilmiy-ommabop jurnal maqolasini bibliografiyada berish:

Familiya, Ism. Nashr yili. “Maqola nomi.” *Jurnal nomi*, nashr sanasi. Internet adres.

Jabborov, Rustam. 2019. “Navoiyning Tabrizda yashagan xorazmlik kotibi”. *UZA: O‘zbekiston Milliy axborot agentligi*, 08.12. <https://uza.uz/uz>.

Matnda maqolaga havola:

[Familiya nashr yili, sahifa raqami]

[Jabborov 2010, 17]

Maqola so‘ngida foydalanilgan adabiyotlar o‘zbek lotin alifbosi tartibida beriladi. Adabiyotlar ro‘yxati ikki qismdan iborat bo‘lishi, birinchi qismda foydalanilgan adabiyot chop etilgan grafikada yuqorida ko‘rsatilgan shaklda rasmiylashtirilishi, ikkinchi qismda esa barcha foydalanilgan adabiyotlar o‘zbek lotin alifbosida berilishi talab qilinadi. Misol uchun:

Adabiyotlar

Баранов, Х.К. 1958. Арабско – русский словарь. Москва: Наука.

Adabiyotlar

Baranov, X.K. 1958. Arabsko – russkiy slovar. Moskva: Nauka.

Maqolani rasmiylashtirish talablarining ingliz tilidagi variantini “The Chicago Manual of Style, 16th Edition” qo‘llanmasi yoki <https://www.chicagomanualofstyle>. havolasidan ko‘rib olishingiz mumkin.

GUIDELINES FOR CONTRIBUTORS

Uzbekistan: language and culture is an academic journal, publishing research in linguistics, history, literature, translation studies, arts, ethnography, philosophy, anthropology and social studies. We aim to publish cutting edge, innovative, conceptually interesting, original case studies and new research, which shape and lead debates in multifaceted studies. We do not publish economic analyses or policy papers. Any opinions and views expressed in publications are the opinions and views of the authors, and the publishers are not responsible for the views/ reviews of the contributors.

The journal is published four times a year. The language of articles can be English, Russian and Uzbek. Other Turkic languages are also welcomed. In addition to research articles, the journal welcomes book reviews, literature overviews, conference reports and research project announcements.

1. General

- Submission Guideline

1. Manuscripts may be submitted at any time during the year. However, if the author wishes to have his/her manuscript published in a certain issue of the journal, the submission should be made at least five months in advance of the proposed publication date.

2) Manuscripts should be submitted by email (uzlangcult@gmail.com) as an attachment in MS Word document (.doc) format and use MS Word Source.

3) All manuscripts should be submitted with a cover page including an email address, a mailing address and a short introduction about the author(s) /contributor(s)'.

2. Manuscript format

1) The main texts should be written in Times New Roman font, 12 point, and single-spaced in 44 pagination with 1-inch margins.

2) Submissions must follow the author-date system of *The Chicago Manual of Style*, 16th Edition.

3) Quotations are given in brackets in the text.

4) A research article should normally be no more than 9,000 words in length, including the following contents:

- an abstract of 150-200 words (in English, Russian, and Uzbek) and seven to ten keywords;

- a list of references of no more than five (5) pages;

- tables and figures, if any.

5) A book review should generally be about 1,500 English words (or other languages) in length, and must include the heading and closing in the following format:

- Heading: *Title of the Book*. By Author's Name(s). City of Publication: Publisher Name, Year. pp. Price, ISBN:, (hardcover/paperback).

- Closing: Book reviewer's name, affiliation and postal address at the end.

6) Style Points Headings. Limit: Four levels.

Level 1. Title Style (e.g. the first letter of each word upper case, except prepositions), Bold, and 14 point.

Level 2. Title Style, Italics, 14 Point.

Level 3. Modified “down” style (first letter upper case, or first letter of first two words if the first word is an article), Bold, and 12 point.

Level 4. Modified down style, Bold, 11 point.

3. Style and Usage

1) Translation

- Translated excerpts from classical texts or non-English sources should be annotated with clarification of its original/published language and translator. Likewise, “Author’s own” translations of quoted texts should be noted as such.

- The author is expected to provide an English translation of key terms in the work, rather than a translator without expertise in the subject.

- Excerpts or quoted texts from published translation will not be edited. However, UzLC editors may query or modify translations of key terms or texts provided by the author.

- Where necessary, short supplementary information such as dates, an item in its original characters, or the Romanized form of a non-English item, may be included.

- Names of foreign publishers, and titles of sources published in a foreign language should primarily appear in Romanized form without translation. However, if necessary, a translation may be added in brackets ([]).

2) Names and Terms

- Place Names (foreign):

Designation for division of areas should be either translated or hyphenated after the given area name.

Designation for geographical/structure names are not hyphenated, and appear without the equivalent English term.

Institutional names are considered proper nouns. Their names should appear following the preference of the individual institutions.

3) The descriptive designation of a period is usually lowercase, except for proper names or traditionally capitalized terms.

4. Quotation

1) Block Quotations:

- A block quotation should start with double line spacing and an indentation from the left margin. From the second paragraph of the block quotation, additional paragraph indentation is needed.

Texts in block quotation should be written in Times New Roman 10 pts., and not be entirely italicized.

5. Others

1) There is one space after sentence punctuation and not two.

2) The end parenthesis, closing quotation mark, and footnote numbers come after the sentence punctuation.

3) For parentheses within parentheses, use brackets ([]).

6. Basic Citation Format

The following examples illustrate citations using the **author-date** system. Each example of a reference list entry is accompanied by an example of a corresponding parenthetical citation in the text. For more details and many more examples, see chapter 15 of *The Chicago Manual of Style*.

BOOK

Reference List (hanging indent):

Pollan, Michael. 2006. *The Omnivore's Dilemma: A Natural History of How Eating Has Evolved*. New York: Penguin.

In Text Cite:

[Pollan 2006, 99–100]

Reference List (hanging indent):

Ward, Geoffrey C., and Ken Burns. 2007. *The War: An Intimate History, 1941–1945*. New York: Knopf.

In Text Cite:

[Ward and Burns 2007, 52]

For four or more authors, list all of the authors in the reference list; in the text, list only the first author, followed by et al. (“and others”):

[Barnes et al. 2010, 847]

Reference List (hanging indent) book chapter:

Kelly, John D. 2010. “Seeing Red: Mao Fetishism, Pax Americana, and the Moral Economy of War.” In *Anthropology and Global Counterinsurgency*, edited by John D. Kelly, Beatrice Jauregui, Sean T. Mitchell, and Jeremy Walton, 67–83. Chicago: University of Chicago Press.

In Text Cite:

[Kelly 2010, 77]

Chapter of an edited volume originally published elsewhere (as in primary sources):

Reference List (hanging indent) book originally published elsewhere:

Cicero, Quintus Tullius. 1986. “Handbook on Canvassing for the Consulship.” In *Rome: Late Republic and Principate*, edited by Walter Emil Kaegi Jr. and Peter White. Vol. 2 of *University of Chicago Readings in Western Civilization*, edited by John Boyer and Julius Kirshner, 33–46. Chicago: University of Chicago Press. Originally published in Evelyn S. Shuckburgh, trans., *The Letters of Cicero*, vol. 1 (London: George Bell & Sons, 1908).

In Text Cite:

[Cicero 1986, 35]

BOOK PUBLISHED ELECTRONICALLY

If a book is available in more than one format, cite the version you consulted. For books consulted online, list a URL; include an access date only if one is required by your discipline. If no fixed page numbers are available, you can include a section title or a

chapter or other number.

Reference List (hanging indent):

Austen, Jane. 2007. *Pride and Prejudice: A Novel in Five Books*. New York: Penguin Classics. Kindle edition.

In Text Cite:

[Austen 2007, 101]

Reference List (hanging indent):

Kurland, Philip B., and Ralph Lerner, eds. 1987. *The Founders' Constitution*. Chicago: University of Chicago Press. <http://press-pubs.uchicago.edu/founders>

In Text Cite:

[Kurland and Lerner, chap. 10, doc. 19]

JOURNAL ARTICLE

Article in a print journal

In the text, list the specific page numbers consulted, if any. In the reference list entry, list the page range for the whole article.

Reference List (hanging indent):

Weinstein, Joshua I. 2009. "The Market in Plato's Republic." *Classical Philology* 104:439–58.

In text cite:

[Weinstein 2009, 440]

Article in an online journal

Include a DOI if the journal lists one. A DOI is a permanent ID that, when appended to <http://dx.doi.org/> in the address bar of an Internet browser, will lead to the source. If no DOI is available, list a URL. Include an access date only if one is required by your discipline.

Reference List (hanging indent):

Kossinets, Gueorgi, and Duncan J. Watts. 2009. "Origins of Homophily in an Evolving Social Network." *American Journal of Sociology* 115:405–50. doi:10.1086/599247.

In text cite:

[Kossinets and Watts 2009, 411]

Article in a newspaper or popular magazine

Newspaper and magazine articles may be cited in running text ("As Sheryl Stolberg and Robert Pear noted in a New York Times article on February 27, 2010..."); they are commonly omitted from a reference list. The following examples show more formal versions of the citations. If you consulted the article online, include a URL; include an access date only if your discipline requires one. If no author is identified, begin the citation with the article title.

Reference List (hanging indent):

Mendelsohn, Daniel. 2010. "But Enough about Me." *New Yorker*, January 25.

In text cite:

[Mendelsohn 2010, 68]

Reference List (hanging indent):

Stolberg, Sheryl Gay, and Robert Pear. 2010. "Wary Centrists Posing Challenge in Health Care Vote." *New York Times*, February 27. <http://www.nytimes.com/2010/02/28/us/politics/28health.html>.

In text cite:

[Stolberg and Pear 2010, 12]

WEBSITE

A citation to website content can often be limited to a mention in the text ("As of July 19, 2008, the McDonald's Corporation listed on its website . . ."). If a more formal citation is desired, it may be cited as in the examples below. Because such content is subject to change, include an access date or, if available, a date that the site was last modified. In the absence of a date of publication, use the access date or last-modified date as the basis of the citation.

Bibliography (hanging indent):

Google. 2009. "Google Privacy Policy." Last modified March 11. <http://www.google.com/intl/en/privacypolicy.html>.

In text cite:

[Google 2009]

Reference List (hanging indent):

McDonald's Corporation. 2008. "McDonald's Happy Meal Toy Safety Facts." <http://www.mcdonalds.com/corp/about/factsheets.html>.

In text cite:

[McDonald's 2008]

Jurnal 2017-yil 26-oktyabrda O'zbekiston Respublikasi Matbuot
va axborot agentligi tomonidan 0936-raqam bilan ro'yxatdan o'tgan.

Jurnal O'zbekiston Respublikasi Oliy Attestatsiya Komissiyasi tomonidan
filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) va fan doktori (DSc)
dissertatsiyalari asosiy ilmiy natijalari chop etilishi lozim bo'lgan ro'yxatga
kiritilgan (30.10.2021. № 308/6).

Tahririyatga kelgan maqolalar mualliflarga qaytarilmaydi.

Manzil: Toshkent shahri, Yakkasaroy tumani, Yusuf Xos
Hojib ko'chasi 103-uy.
Telefonlar: +99871 281-45-11, +99871 281-41-93.
Website: www.uzlc.navoiy-uni.uz
E-mail: uzlangcult@gmail.com

Bosishga 30.06.2023-yilda ruxsat etildi.
Bichimi 70x100 1/16, Ofset bosma. "Cambria" garniturasida.
Shartli b.t. 7,51. Nashr b.t. 7,62.

"O'zbekiston: til va madaniyat" jurnali tahririyatida
tayyorlandi va sahifalandi.
"YASHNOBOD NASHR" bosmaxonasida chop etildi.
Adadi 300 nusxa. Buyurtma №2.
Bosmaxona manzili: Toshkent shahar Yashnobod tumani,
58-a harbiy shaharcha.